

Cecil Konijnendijk

Een goed NeighbourWood is beter dan een verre vriend

— Cecil Konijnendijk

Overall in Europa worden nieuwe bossen geplant. Vaak bij steden, waar de vraag naar meer recreatiemogelijkheden, natuurwaarden en bescherming van drinkwater het grootst is. In sommige gevallen zijn de boompjes amper geplant of de hondenuitlaters en andere recreanten doen hun intree. Maar het gaat lang niet altijd goed en nieuwe beplantingen lopen het risico om anonieme, weinig geliefde gebieden te worden. Daarom vragen deskundigen zich af wat de sleutel tot succes van nieuwe stadsbossen is. Ze kijken daarbij vaak naar de succesverhalen van bossen die geleidelijk met een stad en vooral de lokale gemeenschap zijn vergroeid, van Grunewald tot Bois de Boulogne, van Amsterdamse Bos tot Sonsbeek. Een groep Europese onderzoekers zocht de afgelopen jaren naar ingrediënten voor stadsbossucces.

Veel factoren kunnen het succes van een stadsbos, nieuw of oud, in de weg staan. Dat is gebleken uit het Europese onderzoek, gefinancierd door de Europese commissie. Zomaar een paar voorbeelden: Bewoners van een wijk in de Russische metropool Sint-Petersburg moeten een drukke vierbaansweg oversteken om het lokale parkbos te bereiken. Dichte beplantingen in de Engelse Telford hebben zich door gebrekkig beheer tot anonieme groene muren ontwikkeld, door bewoners geassocieerd met onveiligheid en criminaliteit. Aan de andere kant is het Brusselse Zoniënwood een geliefde bestemming voor recreanten, ondanks dat drie bestuurlijke regio's elk een deel van het

bos beheren en hun eigen regels opleggen aan bezoekers.

Waarom lukt het hier wel en daar niet? Wat zijn de succes- en faalfactoren? Onderzoekers uit zeven Europese landen inventariseerden en ontwikkelden een concept dat de nadruk legt op de eigenschappen van succesvolle stadsbossen. Zij noemen het concept 'NeighbourWoods'. NeighbourWoods zijn multifunctioneel en worden druk bezocht door de (lokale) bevolking. Ze brengen de natuur naar de stad en bieden mogelijkheden voor 'gezonde' besteding van vrije tijd. Bovendien kunnen ze aan een positief imago van de stad bijdragen. NeighbourWoods zijn nadrukkelijk

NeighbourWoods zijn buurbossen; ze zijn naast de deur te vinden en zijn een natuurlijk deel van de stad

NeighbourWoods zijn deel van de lokale gemeenschap en lokale bewoners zijn actief betrokken bij planning, aanleg en beheer.

NeighbourWoods zijn niet alleen bossen in traditionele zin, maar 'beboomde' gebieden variërend in grootte, schaal, boombedekking, van groepje stadsbomen tot beboste stadslandschappen.

deel van de lokale gemeenschap, zoals Van Dale 'stadsbos' definieert als bos van de stad. Verder is een NeighbourWood meer dan alleen bos. Allerlei (deels) beboste gebieden, van buurtparkje tot stadslandschap kunnen tot NeighbourWoods worden ontwikkeld. De Engelse Community Forests, multifunctionele stadslandschappen met 25-30% bos als doelstelling, zijn een voorbeeld van NeighbourWoods op regionaal niveau. Het brede NeighbourWoods-concept vraagt om inbreng van anderen dan alleen bosbouwers bij ontwikkeling en -beheer. Landschapsarchitecten en landschapsecologen hebben meer kijk op het ontwerpen en ontwikkelen van multifunctionele landschappen, de planners haken aan bij stedelijk beleid en het werken met lokale bewoners kan worden ondersteund door sociale wetenschappers en communicatiedeskundigen. Het ontwikkelen van NeighbourWoods vergt dus interdisciplinair en participatief teamwork. De methoden en technieken die nodig zijn voor het ontwerp en beheer van NeighbourWoods zijn getest en geëvalueerd in zes casestudies: Helsinki in Finland, de Öresund-regio in Denemarken en Zweden, Telford in Groot-Brittannië, Gent in België, de agglomeratie van Florence in Italië en het Bulgaarse Stara Zagora. Vooral de cases in Gent en Denemarken boden veel raakvlakken met de situatie in Nederland. De geteste 'werktuigen' waren zeer divers in schaal, van strategisch (hoe formuleren we een NeighbourWoods-visie?) tot operationeel (welke technieken kunnen worden gebruikt

Hans van den Bos | Het Haagse Bos

om kinderen bij stadsbosbeheer te betrekken?). Vrijwel alle methoden en technieken die werden getest hadden een sterk participatief karakter. Daarnaast was er bijzondere aandacht voor werktuigen die voor betere en completere informatie zorgen voor besluitvorming.

Van verre vriend tot NeighbourWood

Op strategisch niveau concurreert een NeighbourWood met allerlei andere vormen van stedelijk landgebruik. Succesvol NeighbourWoods-beleid staat of valt bij een duidelijke en algemeen aanvaardde visie die aangeeft waarom het NeighbourWood belangrijk is. Een visie geeft op heldere, communicatieve wijze aan waar men met een NeighbourWood naartoe wil. Een mooi voorbeeld is de 'groene ring' rond de Deense stad Roskilde. Iedere bewoner blijkt op de hoogte te zijn van de ontwikkeling van een ring van bossen en open land rond de stad door de gemeente. De visie heeft succes, zelfs al bestaat er geen officieel document waarin ze wordt beschreven. Ervaring leert dat een visie voor een NeighbourWood niet op zichzelf mag staan, anders legt ze het meestal af tegen andere belangen. Vaak is in het verleden het bos en zijn directe gebruik als doel op zich geformuleerd. Maar de vraag zou moeten zijn hoe een dergelijk gebied kan bijdragen aan het sociaal, cultureel, economisch en ecologisch beleid van de stad of regio. Of zoals een van de projectleiders van het Engelse Community Forest programma het uitdrukte: de bomen zijn instrumenten in het creëren van betere leef- en werkomstandig-

heden voor de lokale bevolking.

In het Bulgaarse Stara Zagora bestond geen visie voor het meest populaire parkbos. De NeighbourWoods-onderzoekers kwamen er echter snel achter dat het gebied geliefd was bij vrijwel alle bewoners, als recreatiegebied maar ook als belangrijk cultureel erfgoed. Er werd een proces opgezet om een visie voor het parkbos te ontwikkelen. Ambtenaren van verschillende gemeentelijke diensten gingen met elkaar in dialoog. Om te voorkomen dat interne communicatie in formaliteit en traditionele tegenstellingen dreigde te verzanden, werd er een externe facilitator ingezet. Zij vroeg de ambtenaren bijvoorbeeld tijdens een workshop om eerst over hun persoonlijke band met het park te vertellen. De discussie werd nog levendiger toen er aan een gezamenlijk gedicht over het parkbos werd gewerkt tijdens het verloop van de discussie. Parallel aan dit proces werden diverse bewonersgroepen gevraagd naar hun visie. Een Parkdag, 'denkdagen', een jeugdforum en andere activiteiten werden georganiseerd om meningen en ideeën te verzamelen. Het 'formele' en 'informele' proces werden op belangrijke momenten aan elkaar gekoppeld zodat er een uitwisseling van informatie en inspiratie was. Resultaat was een visie die aangaf waarom het parkbos belangrijk is voor de stad en hoe het in de toekomst beschermd en ontwikkeld diende te worden.

Beheren is teamwork

Bij het beheer van een NeighbourWood moeten verschillende groepen deskundigen betrokken

zijn. Maar als iedereen zijn eigen vakjargon blijft gebruiken, leidt die samenwerking tot niets. Een effectieve manier om de communicatie tussen deskundigen te verbeteren, is het gebruik van 'landschapslaboratoria'. In speciale proefgebieden worden verschillende beheersmethoden getest, besproken en zelfs gezamenlijk ontwikkeld worden. In Scandinavië hebben dergelijke laboratoria tot zeer boeiende discussies tussen bosbouwers, landschapsarchitecten en ecologen geleid. Waar het niet mogelijk is om laboratoria te creëren, kunnen referentielandschappen uitkomst bieden. Het Amsterdamse Bos wordt bijvoorbeeld internationaal nog altijd als referentiekader gebruikt voor nieuwe stadsbossen. De Belgische, Deense, Engelse en Zweedse stadsbosbouwers die bij de cases betrokken waren, hadden allemaal wel eens een studiebezoek aan het Amsterdamse Bos afgelegd.

Amateur-deskundigen en kinderen

En hoe belangrijk het ook is dat verschillende disciplines samenwerken, bewonersparticipatie en betrokkenheid zijn de belangrijkste sleutel tot succesvolle NeighbourWoods. In de praktijk komt men in het stadsbosbeheer vaak echter niet verder dan een opruimactie of het planten van boompjes. Maar participatie kan veel structureler worden aangepakt en veel verschillende vormen aannemen. In Stara Zagora bijvoorbeeld werden bewoners niet betrokken bij beleid en beheer en dus was een eerste stap het organiseren van een Neighbourwood-dag om contact te leggen tussen beheerders en

gebruikers. Ook de traditionele 'wandeling met de boswachter' blijkt vaak effectief, al kunnen slechts kleine groepen bewoners tegelijk worden bereikt. Voor meer massale communicatie spelen speciale websites een belangrijke rol; bewoners kunnen bijvoorbeeld een virtuele wandeling maken en zich op de hoogte stellen van beheersmaatregelen. Via een webforum kunnen belangstellenden actief bijdragen aan de planning van een nieuw stadsbos bij Gent. Vaak verloopt de informatievoorziening via de lokale media (kranten, radio, televisie), waarbij het belangrijk is dat beheerders een duurzame relatie met journalisten opbouwen en niet uitsluitend in het nieuws komen als er iets mis is. Cruciaal in het betrekken van burgers zijn vaak de lokale amateur-deskundigen zoals vogelaars, leden van de cultuurhistorische vereniging, mountain-bikers en scouting-leiders. Gezamenlijk bieden deze kenners van het gebied een enorme bron van ervaring en kennis waarmee de beheerder zijn of haar voordeel kan doen. In het parkbos van de Zweedse stad Ronneby maakten verschillende 'connoisseurs' een wandeling met onderzoekers en beheerders. De kenners mochten plekje in het bos aangeven die voor hen een bijzondere betekenis hadden. Van die speciale plekken werden kaarten gemaakt die vervolgens een belangrijke rol speelden in de beheersplanning. Ook het uitvoeren van concrete maatregelen werd er door beïnvloed, zoals het aanbrengen van nieuwe voorzieningen en het achterlaten van meer dood hout in gebieden met veel vogels of insecten. In het NeighbourWoods-project werd speciale

aandacht gegeven aan methoden om kinderen in stadsbossen te interesseren en bij het beheer te betrekken. Zweedse onderzoekers ontdekten tijdens een project in de buurt van Helsingborg dat kinderen een zeer dankbaar publiek vormen. Ze hebben oog voor detail, zijn communicatief en creatief en voelen zich na het uitvoeren van activiteiten meer thuis in het bos. Wel is het belangrijk om hen een bepaalde vrijheid te geven, activiteit-gericht te werken, maar toch ook om enige richting te geven, bijvoorbeeld door het vertellen van een verhaal met het bos als setting. Nog jonge stadsbossen blijken zeer geschikt als 'laboratoria' waar kinderen aan de inrichting kunnen bijdragen.

De ervaringen met kinderen geven aan dat de geschiktheid van participatiemethoden erg afhangt van de specifieke groep. Etnische minderheden gebruiken stadsparken vaak zeer intensief, maar worden minder aangetrokken door stadsbossen. Gerichte activiteiten zijn hier gevraagd. In Engeland werden bijvoorbeeld wandelingen gemaakt met vrouwen van Indische en Pakistaanse afkomst, die zich samen veiliger voelden en spraken over de natuur in hun land van herkomst. Ook kan worden aangehaakt bij culturele festivals. Op deze manier is het bos ook voor deze bewoners niet langer een verre vriend, maar eerder een goede buur.

Waar is het bosgevoel?

Van degene die de beslissingen nemen over NeighbourWoods mag verwacht worden dat ze dit doen op basis van voldoende informatie. Moderne informatietechnologie, bijvoorbeeld

in de vorm van GIS, biedt vaak uitkomst waar het presentatie en analyse van informatie betreft. Maar de nadruk bij het verzamelen van gegevens ligt toch nog altijd te veel bij het aanbod. Dat wil zeggen dat beslissers zich nog te veel laten leiden door kennis over het bos en zijn eigenschappen en zich te weinig laten leiden door de stedelijke samenleving en haar wensen.

Er zijn verschillende methoden en technieken voorhanden om dergelijke 'vraaginformatie' te verzamelen, bijvoorbeeld uit het belevingsonderzoek. Probleem is vaak dat belevingsstudies complex zijn en dat het uitkomsten niet altijd even makkelijk te presenteren zijn. In de NeighbourWoods-studie werd geëxperimenteerd met 'social mapping'. Bewoners van een wijk in Helsinki werd via een vragenlijst gevraagd om verschillende stadsbossen en -parken in de buurt te 'scoren'. Aan de hand van simpele, verklarende tekeningen werd bijvoorbeeld gevraagd welke groengebieden ze beschouwden als speelgebied, minder geliefd, een bosgevoel oproepend, enzovoort. De resultaten werden vervolgens op (GIS-)kaarten gepresenteerd aan beleidsmakers en -beheerders. Het voordeel van dergelijke kaarten is dat ze ook makkelijker te begrijpen zijn voor niet-deskundigen en dus kunnen worden ingezet in participatieprocessen. ♦

Cecil Konijnendijk is woodSCAPE consult, cecil@woodscape-consult.com en werkte tot oktober 2004 bij het Deens Centrum voor Bos, Landschap en Planning.

ADVERTENTIES

Vakbekwame ondersteuning en uitvoering van:

- Bleswerk
- Beheeradviezen
- Bosinventarisatie
- Directievoering en Toezicht
- Rondhouttaxaties en -verkoop

van Drie bosbeheer

Velluwestraat 67, 6813 EB Arnhem t 026-3554188 f 026-3554187
www.vandriebosbeheer.nl co@vandriebosbeheer.nl

Silve Bureau voor Onderzoek, Advies en Informatievoorziening in Bosbouw en Natuurbeheer

Innovatief, Deskundig, Betrokken, Inhoudelijk, Meedenkend

Generaal Foulkeweg 38 • 6703 BL Wageningen • T: 0317 418962 • E: post@silve.nl • Website: www.silve.nl